

Istanbul Water Tribunal

Tütün Deposu, İstanbul, March 14, 2009

DAVA: Hasankeyf'te Dicle Nehri üzerindeki Ilısu Baraj Projesi

DAVACILAR:

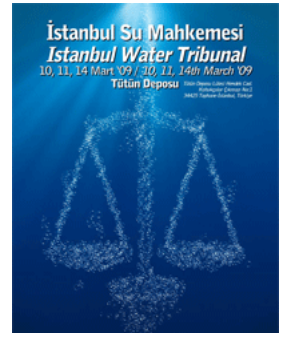
Hasankeyf'i Yaşatma Girişimi

DAVALILAR:

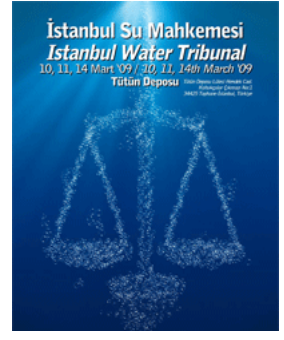
Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, ANKARA, Türkiye
Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlığı, ANKARA, Türkiye
Türkiye Cumhuriyeti Devlet Su İşleri (DSİ) Genel Müdürlüğü, ANKARA, Türkiye
Türkiye Cumhuriyeti Çevre ve Orman Bakanlığı, ANKARA, Türkiye
Almanya Şansölyesi Bn. Angela Merkel, BERLİN, Almanya
Almanya Ekonomi Bakanı Sn. Michael Glos, BERLİN; Almanya
Euler Hermes Kreditversicherungs-AG, HAMBURG, Almanya
Avusturya Başbakanı Sn. Werner Faymann, VİYANA, Avusturya
Avusturya Maliye Bakanı Sn. Wilhelm Molterer, VİYANA, Avusturya
ÖKB – Österreichische Kontrollbank AG, VİYANA, Avusturya
İsviçre Konfederasyonu Başkanı Bn. Micheline Calmy-Rey
İsviçre İhracat Kredi Kuruluşu, ZÜRİH, İsviçre
Société Générale, PARİS, Fransa
Bank Austria Creditanstalt AG, VİYANA, Avusturya
DekaBank – Deutsche Girozentrale, VİYANA, Avusturya
UniCredit Bank, MİLANO, İtalya

OLGULAR:

1. Ilısu Baraj Projesi Suriye sınırına yaklaşık 45 km uzaklıkta, *Dicle* Nehri üzerinde Türkiye'nin toplam enerji kapasitesinin yaklaşık %2,5'i olan 1200 MW kurulu potansiyel güçte bir baraj ve hidroelektrik santrali içermekte olup, rezervuar kabaca 313 km²'lik bir alanı kaplayacaktır.
2. Baraj ve rezervuarı, çoğu tarımda çalışan yaklaşık 55.000 insanın yerlerinden olmasını gerektiren bir şekilde yaklaşık 60.000 hektarlık bir alanı sular altında bırakacak; 95 köy ve 104 mezranın çoğu, tarihi Hasankeyf şehri de dahil olmak üzere yok olacaktır. *Dicle* Nehri Vadisi yaklaşık 12.000 yıl öncesine kadar giden arkeolojik kalıntılara sahiptir.

3. Vadide, çoğunluğu yöreye özgü özellikte (endemik) olan, flora ve fauna (hayvan varlığı) tehdit altında olacaktır.
4. Ilısu Baraj Projesine ait çalışmalar 1954 yılında başlamış; proje daha sonra 1982'de Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) bünyesine dâhil edilmiş ve 1997'de resmen bölgesel yatırım programı kapsamına alınmıştır.
5. Ilısu Barajını inşa edecek olan; yedi Avrupa şirketi ve üç diğer şirketten oluşan konsorsiyum, daha sonra üç Avrupa şirketi ve bir Avrupa Bankasının projeden çekilmesiyle 1998'de tasfiye edilmiştir.
6. 2004 yılında, Türkiye Cumhuriyeti Devlet Su İşleri (DSİ) ve dört yerli şirket (Nurol, Cengiz, Çelikler ve Temelsu Uluslararası) ile altı Avrupalı Şirket (VA Tech/ Andritz, Züblin, Alstom, Stucky, Maggia and Colencio) arasında ikinci bir konsorsiyum oluşturulmuştur.
7. Baraj inşaatına resmen 5 Ağustos 2006'da başlanmış olup, barajın 2013'te tamamlanması beklenmektedir.
8. 1999'da çevre değerlendirmesi yapılmış ve değerlendirme raporunun revize edilmiş bir versiyonu Kasım 2005'te yayımlanmıştır.
9. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti proje için Avrupa bankalarından borçlanma cihetine gidecektir. Ancak Avrupa hükümetleri revize edilmiş çevre değerlendirmesinden tatmin olmadıkları için kültürel, sosyal ve çevresel konularda karşılanmasını istedikleri 153 koşul öne sürerek 2007'de kredi garantilerini askıya almıştır.
10. 2008'de uygunluğu değerlendirmek üzere çalışma yapan uzmanlar komitesi bu gereksinimin karşılanmadığı sonucuna varmış; Avrupa hükümetlerinin talebi olan 153 şartın yerine getirilmesi çözüm beklerken bankalar da kredi verme kararlarını Temmuz 2009'a kadar askıya almıştır.
11. Hasankeyf'i Yaşatma Girişimi 5 Ocak 2006'da sivil toplum kuruluşları, belediyeler, meslek örgütleri ve sendikalar tarafından kurulmuş olup; 72 grup bu Girişim'e katılmaktadır.
12. Hasankeyf'i Yaşatma Girişimi ve Alliano Girişim Grubu 13 Aralık 2006'da, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulunun 27 Ekim 2006 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanan "prensip kararı" karşısında Türkiye Cumhuriyeti Diyarbakır Mahkemesi ve Türkiye Cumhuriyeti Danıştay nezdinde dava açmıştır. Prensip kararında: "Baraj inşaatının planlandığı bölgede taşınmaz kültür varlıkları ve arkeolojik sahalar varsa, Türkiye Cumhuriyeti Devlet Su İşleri inşaat için müsait başka yerlerin mevcut olup olmadığını araştıracaktır." denilmektedir.
13. Dört Hasankeyf hemşerisi 11 Eylül 2006'da, 12 Temmuz 2006 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanan 2006/10642 sayılı Bakanlar Kurulu Kararının yürürlükten kaldırılması yönünde, Hasankeyf kasabasını bir başka yere taşıma kararını Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlığı nezdinde dava etmiştir.
14. 1999'da, avukat Kemal Vuraldoğan Türkiye Cumhuriyeti Ankara İdare Mahkemesi aleyhindeki bir davada Ilısu Barajı inşaat sözleşmesinin iptalini istemiştir. Türkiye Cumhuriyeti Danıştay 10. Dairesi Temmuz 2003'te, ihale sürecinin ulusal hukuka uygun biçimde yürütülmüş olduğuna karar vermiş; karara yapılan itirazda ise

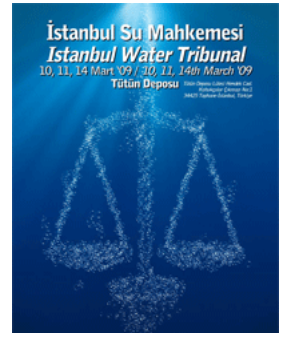

Türkiye Cumhuriyeti Danıştay İdari Daireler Genel Kurulu 9 Şubat 2007'de, Cano – Türkiye Cumhuriyeti Diyarbakır İdare Mahkemesi davasında bir hüküm oluşana kadar bidayetteki kararın yerinde kalması gerektiğine karar vermiştir.

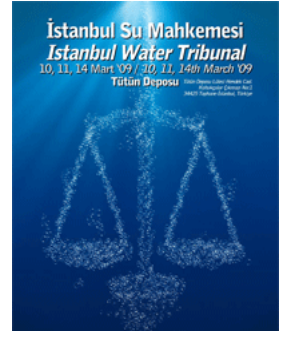
15. 2003'te avukat Murat Cano, en başta geçerli bir ihale prosedürünün yürütülmemiş olduğu iddiası olmak üzere, çeşitli gerekçelerle İlisu Projesinin iptalini talep ederek Türkiye Cumhuriyeti Diyarbakır İdare Mahkemesinde dava açmış olup, dava halen derdest durumdadır.
16. Son zamanlarda yerel güvenlik görevlilerinin bir takım gazetecileri ve eylemcileri İlisu köyüne girişten men ettiği olaylar cereyan etmiştir.

GEREKÇE:

1. Yeterli miktar ve kalitede suyun temel insan hakkı olup, bu hakkın kullanımının hükümetler tarafından uygulamaya konulmasının zorunlu olduğunun evrensel kabulü (Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi Deklarasyonu, 2002 tarih ve 15 sayılı Gözlemi)
2. Bir bölgedeki sosyal su hakkının suyun alındığı alandaki insanlara ve çevreye masraf getirmemesi gerektiğinin güvence altına alınmış olması (2000 tarihli Avrupa Birliği Su Çerçeve Yönergesi);
3. Su kullanımının sınır aşan etkilerinin olabileceği bir nehir havzası içerisinde, çevresel amaçların sağlanmasına ilişkin gerekliliklerin nehir havzası bölgesinin tamamı için koordine edilmesi gerektiği (1992 yılı, Birleşmiş Milletler **Sınır Aşan Su Yolları** ve Uluslararası Göllerin Korunma ve Kullanılmasına ilişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi);
4. Her insanın kamu menfaatlerinin zorlaması ve baskın çıkması gerekçesine dayanmayan büyük ölçekli kalkınma projeleri nedeniyle evinden veya yaşamaya alışık olduğu yerinden edilerek, keyfi olarak göçe zorlanmasına karşı korunma hakkına sahip olduğu (1998 yılında yayınlanan Birleşmiş Milletler İç Göç Temel İlkeleri, 6(c) İlkesi);
5. Yurt içinde yerlerinden edilen kişilerin evlerine veya yaşamaya alışık oldukları kendi yerlerine gönüllü olarak geri dönmelerine olanak sağlayacak şartlar ortaya koymanın ve vasıtalar sağlamanın devletlerin birinci derecede görevi ve sorumluluğu olduğu (1998 yılında yayınlanan, Birleşmiş Milletler İç Göç Temel İlkeleri, 28. İlke);
6. Tarihsel, kültürel ve doğal varlıkların ve değerlerin korunmasından devletin sorumlu olduğu (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Madde 63)
7. Korunması zorunlu olan kültür ve tabiat varlıklarını yeniden kullanıma açmak veya kullanım şekillerini değiştirmek için her türlü inşaat değişiklikleri veya fiziki değişiklikler yapmanın yasak olması (Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunmasına dair İç Hukuk, Madde 9);

8. Taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının korunması için tedbirler alınmasının ve bunlar üzerinde her türlü denetimin yapılmasının, bu varlıkların sahibi ve idarecisi kim olursa olsun, Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığına ait olduğu” (Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunmasına dair İç Hukuk, Madde 10);
9. Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu’nun bu proje için alternatif yerler tanımlama görevini yerine getirmiş olduğuna dair Mahkemeye hiçbir kanıt sunulmadığı gibi; baraj yapımının bölgenin doğal, tarihi ve kültürel hazinelerinin yıkımına yol açacağı bariz olmasına rağmen, Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığının bölgenin kültür ve tabiat varlıklarını korumak için herhangi bir faaliyet üstlenmiş olup olmadığı hususunda da netlik olmaması;
10. Yerel toplumların biyoçeşitliliğin korunması ve bileşenlerinin sürdürülebilir kullanımı için yeterli uygulamalar geliştirerek gerek kültürel ve sosyal varlıklara gerekse biyolojik kaynaklara ve kaynak yönetimine bağımlılığa dayalı evrim geçirmesi (1992 yılı, Dünya Kültür ve Tabiat Mirasının Korunmasına ilişkin UNESCO Dünya Mirası Komitesi Konvansiyonu, Bölüm II, Madde 4 ve 5, 1972 yılı; Dünya Biyolojik Çeşitlilik Kültür Konvansiyonu);
11. Ilısu baraj ve hidroelektrik santral projesinin uygulamaya konulmasında devam eden gecikmelerin toplumun karakterine, yaşam koşullarına, ekonomik kalkınmasına ve Hasankeyf’lilerin ve diğer toplulukların geleceğine ciddi zararlar vermiş olduğu;
12. Ilısu projesinin gerek sudaki ve karadaki biyoçeşitliliği gerekse on binlerce insanın geçim kaynağını yok ederek ekosistem ve hidrolojik çevrim üzerinde önemli ölçüde olumsuz etkilerinin olacağı;
13. Hasankeyf’in kendine özgü bölgesel tarihi, arkeolojik ve kültürel mirasının mahvolacağı;
14. Hiçbir istişare sürecinin uygulamaya konulmamış ve etkilenen toplulukların endişelerinin gözetilmemiş olması ve bunun da insan haklarına saygıya ilişkin Anayasal zorunluluğun dikkate alınmasındaki eksikliği yansıtması (Madde 2);
15. Hasankeyf ve çevresinin kendine özgü kültürel ve tarihi karakterinden avantaj sağlayacak bir kalkınma stratejisi tasarlamaya yönelik sayısız alternatifler sunması ve alternatif stratejinin ek gelir kaynakları yaratacak çeşitli üretim unsurlarından oluşan bir sürdürülebilir temel sunacak olması;
16. Önerilen barajın amacının elektrik üretmek olduğu ve aynı amaca hizmet eden ekonomik olarak daha yaşamsal ve ekolojik açıdan somut bir dizi alternatiflerin olması;
17. Mevcut yurtiçi Yüksek Gerilim enerji iletim hattı sisteminin, eşdeğer OECD ortalaması %6-15 iken, (resmi rakamlara göre) %21-23 oranında nakil kaybına uğradığı;
18. Hasankeyf bölgesinin yaklaşık 3.600 MW, yani Ilısu Elektrik Santrali potansiyelinin üç katına eşdeğerde bir jeotermal enerji potansiyeline sahip olduğu ve

19. Türkiye Cumhuriyeti Devletinin Güneydoğu Anadolu Bölgesi çok elverişli rüzgâr enerji potansiyeli sunmakla birlikte, bunun henüz araştırılmamış olması olgu ve düşüncelerini dikkate alan İstanbul Su Mahkemesi jürisi aşağıdaki karar ve tavsiyeleri kabul etmiştir:

KARARLAR:

1. Projenin ekonomik, ekolojik ve kültürel açıdan hayata geçirilebilir olmadığı deklare edilecektir.
2. Hasankeyf ve çevresini korumak için Ilısu baraj ve hidroelektrik santrali projesini iptal etmesi için Türkiye Cumhuriyeti Hükümetine çağrıda bulunulacaktır. Bu, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 63. Maddesi ve Türkiye Cumhuriyeti Devletinin de taraf olduğu Dünya Kültür ve Tabiat Mirasının Korunmasına ilişkin 1972 tarihli UNESCO Dünya Mirası Komitesi Konvansiyonu ile uyumlu hale getirecektir.

TAVSİYELER:

1. Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin çevre, insan hakları ve kültür mirası konusundaki ulusal yasaları AB *müktesebatı* ile uyumlu kılma yönünde AB giriş süreci kapsamındaki taahhütlerini yerine getirmesi;
2. Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığının Hasankeyf'i UNESCO Dünya Kültür Mirası Listesine aday göstermek için gerekli adımları atması;
3. Yerli otoritelerin, yerel nüfus ile istişare süreci içinde, Hasankeyf ve çevresinin kendine özgü arkeolojik varlıklarından avantaj sağlayan bir sosyo-ekonomik kalkınma programı gerçekleştirmesi;
4. Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin enerji nakil sistemindeki mevcut ciddi kayıpların azaltılarak, bu suretle Ilısu Elektrik Santralinin üretmesi planlanan elektrik miktarının en az üç katı tasarruf sağlama olanaklarını inceleyerek bu olanaklardan yararlanması;
5. Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin jeotermal enerji ve bol miktarda rüzgâr enerjisi potansiyelini inceleyip bu potansiyelden yararlanması ve bu suretle hem bölgenin ekonomik kalkınmasına hem, Türkiye'nin de taraf olduğu, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Anlaşması (Kyoto Protokolü) ile gerekli kılınan CO2 azaltma hedeflerinin tutturulmasına katkıda bulunması;
6. Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin Güneydoğu Anadolu Bölgesinin kapsamlı bir ekolojik değerlendirmesine karar vermesi ve bilahare bölgedeki flora, fauna ve habitatı gereğine uygun ve etkin biçimde koruyacak bir program tasarlaması;
7. İlgili makamların vatandaşların serbest dolaşımına saygı göstermesi ve medyanın ve sivil toplumun proje sahasına serbest ve açık erişimine izin vermesi.

Türkiye'nin İstanbul şehrinde bulunan Tütün Deposu Oditoryumunda 10-14 Mart 2009 tarihleri arasında yapılması programlanmış İstanbul Su Mahkemesi huzurundaki oturumlardan sonra ve ilgili tarafların beyan, kanıt ve bildirimlerinin dinlenmesinin akabinde İstanbul Su Mahkemesinin aşağıda imzaları bulunan jüri üyeleri Ilısu, Türkiye'de bir baraj ve iki hidroelektrik santral yapımı davasında yukarıdaki karara varmıştır.

Verdicts in the cases of the Istanbul Water Tribunal

Tütün Deposu, Istanbul, March 14, 2009

The undersigned members of the jury of the Water Tribunal, scheduled between March 10-14, 2009 in Tütün Deposu, Istanbul/Turkey, after the Public Hearings of the declarations, evidences and notices from the parties involved, render the following verdict on the case of :

The Ilisu Dam Project in Hasankeyf in the Dicle (Tigris) river

Pelin Batu
Turkey

Emel Kurma
Turkey

Dilek Kurban
Turkey

David Barkin
Mexico

Silke Helfrich
Germany

Maurits Groen
The Netherlands

Alexandre Camanho de Assis
Brazil

